

Den Europeiska unionen: Hotet om upplösning

– EuroMemorandum 2017 –

Sammanfattning

Inledning

Krisen i den Europeiska unionen (EU) är mångfacetterad och har synligt fördjupats under det senaste året. Den brittiska folkomröstningen om EU-medlemskapet och valet av Brexit har bara varit det tydligaste tecknet på upplösningstendenserna. Sprickan mellan kärnan och periferin i euroområdet har fortsatt. Ankomsten av ett stort antal flyktingar från krigshärjade områden i Mellanöstern har lett till bittra konflikter inom EU på frågan om vem som ska ta hand om dem. Det sätt på vilket de frihandelsvänliga krafterna drev igenom det övergripande ekonomiska och handelsavtalet (CETA) med Kanada visade totalt förakt för invändningarna från de demokratiskt valda organen (t.ex. de belgiska regionerna Vallonien och Bryssel).

Inför EU:s mångfasetterade kris finns det en relativt stor enighet som sträcker sig från socialdemokraterna till höger-nationalistiska krafter för att söka en väg framåt mot en ökad militarisering av EU. I övrigt kan olika strategier för att hantera krisen urskiljas. Den dominerande strategin är att helt enkelt bara krångla sig igenom krisen. Den företräds av merparten kristdemokratiska, socialdemokratiska och liberala krafter. Denna strategi utgör en fortsättning på det nyliberala integrationssättet och syftar till att bevara den nuvarande geografiska formen på euro- och Schengenområdena. Den kommer troligen inte att förhindra en fördjupning av sönderfallstendenserna. Det finns två varianter på strategin med att krångla sig igenom. Den ena strävar efter att kombinera det med mer skatteflexibilitet och mer offentliga investeringar. Denna variant förespråkas främst av socialdemokratiska krafter i Frankrike och medelhavsområdet. Den andra varianten vill överge sammanhållningen inom Schengenområdet och snarare förespråka ett mindre Schengenområde med strängare gränskontroller. Den gynnas av ett relativt brett spektrum av krafter framför allt i Tyskland, Österrike och östra Centraleuropa. En föreställning om ett "kärn-Europa" med ett mindre och mer kompakt euroområde förespråkas av höger-nationalistiska krafter som Lega Nord i Italien, Freiheitliche Partei Österreichs (FPÖ) i Österrike och Alternative für Deutschland (AFD) i Tyskland samt några kristdemokratiska strömningar. Till höger på den politiska skalan finns det, slutligen, konceptet med "Nationernas Europa". De tenderar att förespråka en fokusering på den inre marknaden och därtill kopplade ekonomiska regleringar. Den nationalistiska högern kräver mer utrymme för nationella konkurrensstrategier. Höger-nationalistiska partier, som Fidesz i Ungern och Prawo i Sprawiedliwość (PiS) i Polen, betraktar de regionala fonderna som en väsentlig del av integrationen. Vissa krafter inom den nationalistiska högern tenderar även till att vilja lämna EU.

På den politiska vänstersidan finns det också olika strategier. Vissa krafter förespråkar en form av demokratisk europeisk federalism. De politiska förutsättningarna för ett sådant projekt är extremt krävande. Andra vänsterkrafter betraktar inte en demokratisk europeisk federalism som en realistisk lösning och de ser EU:s institutioner som särskilt starkt skyddade mot folkliga påtryckningar. De föreslår en uttryckligen pro-social agenda samt trots mot EU:s regelverk och ett lämnande av euroområdet om det är nödvändigt för att åstadkomma progressiva politiska förändringar.

1. Makroekonomisk politik som kan utmana åtstramningarna och den ojämna utvecklingen

Sedan slutet av 2014 / början av 2015 har man i den officiella EU-politiken lanserat två initiativ för att få igång en återhämtning, "Juncker-planen" och den förtydligade tolkning av stabilitets- och tillväxtpakten (STP) som gjordes för att medlemsstaterna skulle få mer handlingsutrymme i finanspolitiken. De övergripande resultaten av dessa ganska blygsamma initiativ till icke-monetär efterfrågestimulans är ganska nedslående: Euroområdet är fortfarande långt ifrån en uthållig återhämtning och med den allmänna försvagningen av världsekonomin och den osäkerhet som orsakas av Brexit så har bräckligheten i återhämtningen nyligen ökat avsevärt.

Makroekonomisk politik i EU behöver en annan strategi som på kort sikt kan leverera en stark och självbärande återhämtning som säkrar full sysselsättning och rättvis tillväxt och i det långa loppet, förhindrar de uppenbara makroekonomiska obalanserna. Den nuvarande makroekonomiska politiken har helt misslyckats i sina försök att uppnå detta genom en kombination av finanspolitisk åtstramning och en konkurrenskraftig devalvering som drivs av "strukturella reformer" på arbetsmarknaden, det vill säga i stort sett genom att begränsa löntagarnas rättigheter, försvaga fackföreningarna och nedmontera välfärdsstaten.

En övertygande alternativ kräver minst sex viktiga förändringar. (1) Kravet på en balanserad budget bör ersättas med ett krav på en balanserad ekonomi vilken inbegriper mål med höga och hållbara nivåer på sysselsättningen. (2) På längre sikt krävs det en mer omfattande budget på EU-nivån för att finansiera investeringar till hela EU såväl som offentliga varor och tjänster samt skapa en kontracyklisk finanspolitik på den europeiska nivån som kan stödja finanspolitiken på nationell nivå. (3) I stället för att bara fokusera på den totala tillväxten bör en framgångsrik strategi också prioritera att övervinna skillnaderna mellan olika regioner och sektorer. (4) En långsiktig europeisk investeringsstrategi bör utvecklas, med inriktning på europeisk, nationell och lokal utveckling. (5) Den nuvarande deflations-strategin inriktad på att stärka konkurrenskraften genom devalveringar bör ersättas med en strategi för löneökningar som säkerställer att löntagare får en rättvis del av den nationella tillväxten och en stabil inflation. (6) Effektiva åtgärder bör vidtas mot skattekonkurrens.

2. EU:s penning- och finanspolitik: gränsen nådd för lättillgängliga pengar?

Under 2016 fortsatte och även förstärkte den Europeiska centralbanken (ECB) sin politik för lättillgängliga krediter. Det finns dock tecken på att denna politik närmar sig sina gränser. Under krisen har ECB fått stora nya befogenheter och ansvar, vilket gör dess självständighet från alla politiska instanser inom EU en ännu större kränkning av de demokratiska principerna. Samtidigt verkar det osannolikt att EU:s huvud-initiativ på området för finansiering, kapitalmarknadsunionen (Capital Markets Union), ska ge betydande ekonomiska fördelar och det kommer utan tvekan att bli allvarligt stört av Storbritanniens förestående utträde ur unionen.

3. Migration och EU-solidaritet

Migrationen inom och till EU har utsatta enigheten och solidariteten i EU för allvarliga påfrestningar. Det var en av de viktigaste faktorerna i Brexit-debatten och påverkade valresultatet i juni 2016. Migration har också blivit den viktigaste samlingspunkten för högerörelser och -partier i hela EU från Polen i öst till Frankrike i väst med lite intresse för migrationens faktiska omständigheter. Flödena av migration har skilt sig i ekonomisk och politisk dynamik. För vissa länder som Storbritannien är det den interna EU-migrationen från östeuropeiska länder som har lyfts som "problem", trots att det är en del av EU:s uppdrag med "fri rörlighet för arbetskraft" medan för andra som Tyskland gäller det migrationen från utanför EU. Vissa länder som Polen har skickat över en miljon invandrare till andra EU-länder samtidigt som man är en stark röst mot invandrare från länder utanför EU, i synnerhet från Syrien och andra delar av Mellanöstern och Nordafrika.

Vad som påstås vara problemen är det tryck som de sociala resurserna utsätts för och hoten mot nationella och kulturella identiteter. Medan den förstnämnda är en följd av långvarig försummelse av

offentligt hushållande under olika nyliberala former av ekonomisk politik, är den senare mer en ursäkt för att skylla på de "andra" för de sociala och ekonomiska problem som drabbar de fattiga - delvis på grund av precis samma nyliberala frihandels- och globaliseringspolitik. Det finns också mycket lite bevis för påståendet att invandrare har missbrukat bidragsstödet i migrationens mottagarländer.

Det finns alternativ till den nuvarande främlingsfientliga politiken och motståndet mot invandring till EU. På medellång sikt finns det ett behov av kulturella och politiska insatser för att ändra allmänhetens uppfattning om värdet av migranter till värdländerna, medan på kort sikt kan de ekonomiska och finansiella resurser som faktiskt existerar uppåddas för att mildra trycket på värdregionerna och stödja de människor som har tvingats söka sin tillflykt i EU.

4. Höger- och ekonomisk nationalism inom EU: ursprung, program och svar

EU:s mångsidiga kris har underlättat framväxten av högnationalistiska krafter. Den nationalistiska högern omfattar en bred spännvidd av positioner, från nationalistiskt liberala konservativa krafter till de som är öppet fascistiska. Vissa av dem förespråkar program som är ganska nyliberala medan andra kombinerar nyliberalism med nationella-konservativa element, av vilka vissa inbegriper heterodoxa element. Socialpolitiken kännetecknas av ett blandat förespråkande av workfare (mer piska än morot) och konservativa åtgärder. De sistnämnda syftar till att återupprätta "traditionella" könsroller. I flera västeuropeiska länder med stora populationer av invandrare förespråkar högnationalistiska partier aggressivt en exkluderande politik till förmån för den inhemska befolkningen. Motstrategier bör inte på ett förenklat sätt motsätta sig "europeiska" lösningar till förmån för "nationella". De bör i stället föreslå en inkluderande och jämlik politik. Dessa strategier måste ta itu med perifera regioners och många landsbygdsområdens förfall. De bör ta sin utgångspunkt i den skalnivå där möjligheterna för konkreta framgångar verkar vara bäst. Ofta blir det den nationella snarare än EU-nivån.

5. Europeiska externa relationer

Sedan förhandlingarna om the Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) tillfälligt bröts och tillämpningen av the Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA) påbörjades har det senare hamnat i rampluset. Starka strömningar bland vänsterinriktade partier, fackföreningar och sociala rörelser, betraktar dock CETA som lika tillbakasträvande som TTIP när det gäller demokratin och rättsstaten. En av de mest kontroversiella klausulerna gäller den exklusiva och ensidiga rätt som tillåter transnationella företag att stämma regeringar inför privata skiljedomstolar för förluster till följd av lagändringar. Även om CETA deklarerar att staterna ska garanteras "rätten att reglera inom sina territorier för att uppnå legitima politiska mål", är varje risk för att ställas inför domstol med hot om enorma skadestånd tillräcklig för att paralysera alla åtgärder från regeringar. Mot bakgrund av den starka närvaron av amerikanska företag i Kanada, kan dessa förverkliga, via CETA, en betydande del av målsättningarna i TTIP. Med hänsyn till att CETA fortfarande måste ratificeras av de nationella parlamenten, kommer medlemsstatsnivån vara nyckelnivå för att motsätta sig CETA.

I dessa tider befinner sig den europeiska grannskapspolitiken (ENP) i ett tillstånd av limbo. Det östliga partnerskapet är på väg att misslyckas efter krisen i Ukraina, för vilken det är delvis ansvarigt, medan inbördeskrig rasar i söder och - framför allt - i sydöstra Medelhavsområdet. Den europeiska grannskapspolitiken blir därför, på sina två fronter, oavsiktligt ett offer för den amerikanska konfrontationspolitiken gentemot Ryssland. Den överträdelse som skapades av den ukrainska krisen banar väg för externa insatser, vilka förstärker uppdelningen och fragmenteringen inom EU. Det blottar och förvärrar också EU:s oförmåga att agera självständigt. Den ukrainska regeringen, uppmuntrad av USA:s tvetydiga attityd och trots den katastrofala situationen i landet, blockerar genomförandet av Minsk-avtalet som utarbetats av EU, medan ryssarna tenderar att kringgå Paris och Berlin för att ha direktkontakt med Washington. Den europeiska grannskapspolitiken har baserats på att länderna i EU:s grannskap antar delar av EU regelverk. En sådan integrering fördjupar

tendensernas till avindustrialisering i periferin. Och i ett par fall, som Ukraina och Moldavien, har det fördjupat interna geopolitiska skiljelinjer. I stället för att främja fördjupad frihandel och underordnad integration, bör EU:s grannskapspolitik etablera former av ömsesidigt fördelaktigt samarbete, till exempel på sektorsnivå.

Den fullständiga versionen av detta EuroMemorandum bygger på diskussioner och bidrag presenterade vid den 22e arbetskonferensen för "Alternativ Ekonomisk Politik i Europa", som arrangerades av EuroMemo Group i samarbete med den ekonomiska fakulteten, University of Coimbra, den 15-17 september 2016 i Coimbra, Portugal.

För mer information om EuroMemo Group, vänligen kontakta oss eller gå till vår hemsida:

www.euromemo.eu